

nieznosząca podporządkowania, czuła na punkcie swojej pracy i usług” (s. 416). M. Nossowska przedstawia przyczyny niektórych, całkowicie nieudanych przedsięwzięć R. Bailly (próby stworzenia ośrodka polskiego w Lechâtelet k. Dijon), odnotowuje jej konflikty z współpracownikami, obiektywnie ocenia akcje propagandowe i ich efekty oraz publicystykę dotyczącą spraw polskich. Rzetelnie recenzuje jej prace historyczne o Polsce i „przyjaźni francusko-polskiej” wskazując zarówno na ich walory, jak i braki warsztatowe. Zwraca uwagę na zaangażowany, wywołujący emocje język Rosy – kobiety uczuciowej, egzaltowanej, poetycko ujmującej ludzi i świat – odbiegający od współczesnego stylu narracji. Autorka, chcąc możliwie wiernie oddać charakter korespondencji i publicystyki bohaterki książki, przejmując wręcz niekiedy stylistykę jej piśmiennictwa.

Ostatnie lata życia R. Bailly spędziła w Pau (departament Pyrénées-Atlantiques). Z okazji 80. urodzin otrzymała wiele gratulacyjnych listów i telegramów z Polski. Żyła w samotności, zdana na opiekę kilku wolontariuszek i siostr zakonnych z pobliskiego klasztoru. Zapadała na zdrowiu, cierpiała na astmę, nerwobóle głowy i kataraktę. W 1973 r. ciężko chorowała i niemal całkowicie utraciła wzrok. Prawie nie opuszczała łóżka. Opiekunkom dyktowała ostatnie utwory i listy. Zmarła 14 czerwca 1976 r. Pochowana została następnego dnia na cmentarzu miejskim w Pau. Trumnę na jej życzenie przykryto polską flagą.

ANDRZEJ M. BRZEZIŃSKI
UNIwersytet Łódzki*

Łódzka KPN. Od PRL do niepodległości, red. Karol Chylak, Marek Michalik, Instytut Historyczny NN im. A. Ostoja-Owsianego, Łódź 2012, ss. 354.

Dnia 1 września 1979 r. – w czterdziestą rocznicę niemieckiej agresji na Rzeczpospolitą i wybuchu II wojny światowej – przy Grobie Nieznanego Żołnierza grupa PRL-owskich opozycjonistów proklamowała powstanie Konfederacji Polski Niepodległej (KPN),

---

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Po-wszechniej Najnowszej.

określanej później przez jej twórców mianem „pierwszej po 1945 r. opozycyjnej, antykomunistycznej partii pomiędzy Łabą i Władystokiem”. Dzieje Konfederacji – choć zasłużonej dla aktywizowania środowisk opozycyjnych na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych; stanowiącej po 1980 r. istotne zaplecze intelektualne, programowe, organizacyjne, wydawnicze i kolporterskie dla Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność” [dalej: NSZZ „Solidarność”] zarówno w okresie jego jawnej, jak i – po wprowadzeniu stanu wojennego 13 grudnia 1981 r. – podziemnej działalności; wreszcie odgrywającej istotną rolę polityczną w pierwszych latach III Rzeczypospolitej – nie doczekały się jak dotąd wyczerpującego, monograficznego, naukowego opracowania. Trudno bowiem uznać za takie oficjalne, propagandowe publikacje z okresu PRL (por. M. Reniak, *KPN: kulisy, fakty, dokumenty*, Warszawa 1982; W. Rehan, *Konfederacja Polski Niepodległej. Próba analizy krytycznej*, Warszawa 1987).

Czytelnik zainteresowany programem, strukturami, działalnością, wreszcie składem osobowym KPN wiedzę mógł natomiast dotychczas czerpać przede wszystkim z wydawnictw o charakterze źródłowym (m.in. A. Dudek, M. Gawlikowski, *Leszek Moczulski – bez wahania*, Kraków 1993; L. Moczulski, *Czas nadziei, czas goryczy. Wybór tekstów politycznych 1973–1993*, Warszawa 1995; idem, *Lustracja. Rzecz o teraźniejszości i przeszłości*, Warszawa 2001) bądź naukowo-publicystycznym (A. Słomka, *Marzenia i czyn. Historia KPN*, Katowice 1995) oraz artykułów (G. Waligóra, G. Wołk, *Konfederacja Polski Niepodległej 1979–1989*, [w:] NSZZ „Solidarność” 1980–1989, red. Ł. Kamiński, G. Waligóra, Warszawa 2010, t. VII, s. 387–427; G. Waligóra, *Konfederacja Polski Niepodległej 1979–1989*, „Biuletyn IPN” 2009, nr 12, s. 101–106; M. Orski, *Konfederacja Polski Niepodległej w latach 1979–1989*, „Studia Rzeszowskie” 2000, t. VII, s. 59–87). Do wyjątków należy obszerniejsze opracowanie autorstwa A. Anusza i Ł. Perzyny pt. *Konfederacja. Rzecz o KPN* (Warszawa 2009).

Z tym większą uwagą należy zatem odnotować ukazanie się książki pod redakcją dwóch łódzkich historyków: absolwenta Uniwersytetu Łódzkiego, specjalizującego się w dziejach społeczno-gospodarczych ziem polskich, Karola Chylaka i czynnego polityka, radnego Rady Miejskiej Łodzi, byłego członka Konfederacji, w przeszłości posła na Sejm I kadencji, wiceministra ochrony w rządzie Jerzego Buzka i wiceprezydenta Łodzi w latach 2003–2008, Michała Michalika pt. *Łódzka KPN. Od PRL do niepodległości*.

Recenzowana pozycja – poprzedzona wstępem, charakteryzującym jej bazę źródłową i literaturę przedmiotu oraz zaproponowaną przez autorów konstrukcją – zbudowana jest z czterech części.

Pierwszą stanowi naukowy, bogato udokumentowany szkic autorstwa K. Chylaka, prezentujący historię KPN ze szczególnym uwzględnieniem Obszaru III Łódzkiego Konfederacji.

Na część drugą składają się relacje czołowych działaczy KPN w kraju i regionie łódzkim: jej twórcy, ideologa i przywódcy Leszka Moczulskiego (*Być zwyciężonym – i nie ulec, to największe zwycięstwo*); organizatora i szefa Obszaru III KPN-Łódź Zbigniewa Rybarkiewicza (*Wspomnienia*); szefa KPN-owskiego Wydawnictwa Polskiego-Łódź i organizatora kolportażu publikacji Konfederacji M. Michalika (*Wydawnictwo Polskie 1983–1990*); członka tzw. Kierownictwa Akcji Bieżącej i szefa propagandy KPN Aleksandry Więckiewicz (*Piątka z polskiego*); uczestnika Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela, łączącego następnie działalność w Konfederacji z funkcją doradcy prawnego NSZZ „Solidarność” w regionie łódzkim, Janusza Fatygi (*Moja droga do niepodległości. Od Millennium do upadku komunizmu*); członka łódzkiej KPN Henryka Jaranowskiego (*Moje wspomnienia*) oraz związanego z Konfederacją i prowadzącego na jej potrzeby w latach osiemdziesiątych konspiracyjną drukarnię Ryszarda Podladowskiego (*Drukarnia w Nowosolnej*).

W trzeciej części książki czytelnik znajdzie wywiad przeprowadzony przez M. Michalika i członka KPN, szefa związanego z nią Wydawnictwa Polskiego-Warszawa, koordynatora wydawania organu Konfederacji „Gazeta Polska”, Michała Janiszewskiego z Pawłem Wielechowskim – członkiem i organizatorem poligrafii KPN w Łodzi oraz założycielem jej Biura Zagranicznego w Karlstad w Szwecji (*Byliśmy lekko porąbani. Rozmowa z Pawłem Wielechowskim*) oraz samodzielny wywiad M. Michalika z Wiesławem Żyżniewskim – drukarzem ulotek i znaczków Konfederacji (*Strażnik pamięci. Życie niewłaściwie urozmaicone. Rozmowa z Wiesławem Żyżniewskim*).

Ostatnią część publikacji stanowi tekst autorstwa łódzkiego historyka, Magdaleny Zapolskiej-Downar, poświęcony postaci wieloletniego działacza KPN, seniora i autorytetu jej łódzkiego środowiska, patrona Instytutu Historycznego Nurtu Niepodległościowego, Andrzeja Ostoja-Owsianego.

Do książki dołączona została bibliografia, noty o redaktorach publikacji i autorach zawartych w niej wspomnień, indeks na-

zwisk, wykaz użytych na jej kartach skrótów, fotografie i ilustracje, wreszcie streszczenie w języku angielskim.

Wypada stwierdzić, że do atutów omawianej publikacji należą – obok wspomnianego już wcześniej faktu, iż należy ją zaliczyć do niewielu obszernych, naukowych pozycji poświęconych dziejom Konfederacji Polski Niepodległej – profesjonalnie, zgodnie z wszelkimi regułami warsztatu naukowego historyka przygotowane artykuły pióra K. Chylaka i M. Zapolskiej-Downar; wyjątkowy charakter zamieszczonych w niej wspomnień i wywiadów – wyczerpujących i szczegółowych, ukazujących nie tylko osobiste losy i opinie ich autorów, zaangażowanych w działalność KPN; idee, jakie przyświecały Konfederatom; struktury organizacji i podejmowane przez nią inicjatywy, ale także nieznanne dotąd osobom z zewnątrz kulisy jej działania: kontrowersje programowe i personalne, rywalizacje pomiędzy poszczególnymi przywódcami, przyczyny występujących w jej łonie sporów, wreszcie będących niekiedy ich wynikiem rozłamów.

Wartość naukowa recenzowanej książki wynika także z zamieszczonej w niej bogatej bibliografii do dziejów KPN, na którą składają się źródła archiwalne z archiwów państwowych (Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej) i prywatnych (m.in. zbiory J. Fatygi, M. Michalika i A. Ostoja-Owsianego), liczne tytuły wykorzystanych periodyków i gazet z lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych – zarówno tych z „drugiego obiegu” (np. „Biuletyn Informacyjny KOR”, „Droga”, „Gazeta Polska”, „Opinia”), jak i ukazujących się legalnie („Głos Robotniczy”, „Rzeczywistość”), akta normatywne, wydawnictwa źródłowe, pamiętniki, relacje i wspomnienia, blisko sto pięćdziesiąt pozycji z zakresu literatury naukowej przedmiotu, wreszcie liczne źródła internetowe.

Warto podkreślić również, że pozycja została wzbogacona fotografiami pochodzącymi ze źródeł prywatnych, które – jak dotąd – nie trafiły do naukowego obiegu. Czytelnik odnajdzie wśród nich zdjęcia zarówno czołowych działaczy Konfederacji (z kraju i regionu łódzkiego), uwiecznione istotne momenty w dziejach organizacji, jak i fotografie publikacji (książek, periodyków, pocztówek i znaczków), wydawanych nielegalnie przez Konfederatów w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych.

Prawem krytycznego recenzenta wypada również wskazać na słabsze, choć – przyznać trzeba – nie zawsze zawinione przez redaktorów, strony omawianej książki. Do najbardziej istotnych należy z pewnością brak wśród zamieszczonych relacji i wspomnień

oraz wywiadów świadectw wielu czołowych działaczy KPN, należących do ścisłej grupy jej krajowych i regionalnych, łódzkich liderów. Niektórzy z nich, jak np. Romuald Szeremietiew, opuścili jej szeregi, angażując się w poczynania innych opozycyjnych organizacji, inni (m.in. Marek Więckiewicz) znaleźli się na emigracji i ślad po nich zaginął, niektórzy – wśród nich tak znaczący dla politycznej tożsamości Konfederacji i działań przez nią podejmowanych, jak A. Ostoja-Owsiany, Andrzej Terlecki czy Ryszard Kostrzewa – zmarli nie doczekawszy wydawniczej inicjatywy K. Chylaka i M. Michalika. Wydaje się również, że omawiana publikacja wielce by zyskała na wartości, gdyby wspomnienia Konfederatów zostały w niej skonfrontowane z opiniami i sądami członków innych konspiracyjnych środowisk i organizacji, a także NSZZ „Solidarność”, który stał się w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych zarówno w kraju, jak i w regionie łódzkim polem rywalizacji o wpływy pomiędzy KPN i działaczami wywodzącymi się z Komitetu Samoobrony Społecznej KOR.

Podsumowując powyższe refleksje należy stwierdzić, iż – niezależnie od zgłoszonych powyżej zastrzeżeń – książka pod redakcją K. Chylaka i M. Michalika stanowi pozycję bardzo wartościową, włączającą do obiegu naukowego nowe historyczne relacje (w tym wywołane przez samych redaktorów), dotyczące wciąż jeszcze mało znanego wątku w dziejach PRL-owskiej opozycji i sceny politycznej pierwszych lat III Rzeczypospolitej, jakim jest historia Konfederacji Polski Niepodległej. Jest to, jak dotychczas, najważniejsza pozycja z zakresu tej tematyki. Wypada mieć nadzieję, że jej autorzy nie poprzestaną na tej udanej próbie nakreślenia regionalnych, łódzkich dziejów KPN, ale przystąpią sami – lub przynajmniej przyczynią się poprzez udostępnienie zebranych materiałów i podzielenie się zyskanym doświadczeniem – do przygotowania monografii Konfederacji w skali kraju. Problematyka ta bowiem zasługuje ze wszech miar na naukowe, profesjonalne opracowanie.

PRZEMYSŁAW WAINGERTNER
UNIwersytet Łódzki*

---

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Polski Najnowszej.